

Opcat-inspektion av Polismyndigheten, polisregion Mitt, arresten i Västerås, den 24 november 2015

Inspektionens genomförande

På uppdrag av justitieombudsmannen Cecilia Renfors genomförde föredraganden Lars Olsson, tillsammans med byråchefen Stefan Nyman och föredraganden Elisabeth Sjöblom (protokollförare), den 24 november 2015 en förannmäld inspektion av Polismyndigheten, polisregion Mitt, arresten i Västerås.

Inspektionen inleddes med att JO:s medarbetare togs emot av polisområdeschefen Henrik Thelander, lokalpolisområdeschefen Per Ågren, kommissarierna Anders Hedström och Jan Ståhle samt inspektören Lars Jansson. Därefter förevisades arrestlokalen. Samtal fördes med personal och en stickprovsvis granskning gjordes av omhändertagande- och arrestantblad samt tillsynsblad. Inspektionen avslutades med en sammanfattande genomgång med Per Ågren, Anders Hedström, Jan Ståhle och Lars Jansson.

Parallellt med inspektionen av Polismyndigheten genomfördes på uppdrag av chefsJO Elisabet Fura en inspektion av Kriminalvården, häktet Västerås (dnr 6446-2015). Vid denna inspektion samtalade JO:s medarbetare med två anhållna intagna om bl.a. förfarandet när de placerades i arresten.

Syftet med inspektionen

Inspektionen var en del av JO:s uppdrag att fullgöra de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan enligt det fakultativa protokollet den 18 december 2002 till Förenta nationernas konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (Opcat-verksamheten).

Arresten i Västerås inspekterades senast av JO den 21 mars 2012 (dnr 1340-2012).

lakttagelser och upplysningar vid inspektionen

Samtal med Polisen

Arresten i Västerås har åtta tillnyktrings- och åtta anhållningsceller och är samlokaliserad med Kriminalvården, häktet Västerås. Sedan 2007 finns en överenskommelse med Kriminalvården som innebär att Kriminalvården har ansvaret för förvaring av anhållna samt driften av de åtta anhållningscellerna (dnr A-915-4638/07). Polismyndigheten har ansvaret för gripna och omhändertagna samt driften av tillnyktringscellerna.

De åtta anhållningscellerna används normalt endast när häktet är fullbelagt. I oktober 2015 inträffade dock ett brandtillbud på häktet efter att en intagen tänt eld i sin cell. Brandlarmet löstes inte ut i tid och häktet har därefter varit stängt för bl.a. en översyn av brandlarm och ventilation. Anhållna som normalt placeras i häktets lokaler placeras nu i arresten. Häktade placeras i andra häkten.

Som ett led i polisregion Mitts pågående omorganisation kommer ledningscentralen i Västerås att avvecklas och en regional ledningscentral inrättas i Uppsala där bl.a. det vakthavande befälet kommer att vara placerat. Vid inspektionstillfället var det oklart när detta kommer att genomföras.

Polismyndigheten har 2015 genomfört en kartläggning av arrestverksamheten i polisregion Mitt.

Tillgång till tillnyktringsenhet

Det finns ingen tillnyktringsenhet i Västerås. Landstinget Västmanland och Polismyndigheten, polisregion Mitt, har 2015 träffat en överenskommelse som innebär att personer som omhändertagits med stöd av lagen om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB) ska kunna föras till en sjukvårdsinrättning i stället för till en polisarrest. En tillnyktringsenhet med sex till sju platser kommer att öppnas och finnas i anslutning till akutmottagningen vid sjukhuset i Västerås. Verksamheten kommer att starta 2017. Enligt polisens beräkningar kommer antalet berusade personer som placeras i arresten att halveras när verksamheten vid tillnyktringsenheten är i drift. År 2014 omhändertogs 1 844 personer enligt LOB i Västerås.

Celler, materiella förhållanden m.m.

Arresten är öppen dygnet runt och ligger i bottenplan. Arrestintaget finns i direkt anslutning till en inhägnad parkeringsplats inom polishusområdet. Polishuset är beläget i ett område med flera högre bostadshus med insyn mot parkeringsplatsen. Samtliga celler är inrymda i en kameraövervakad korridor.

Arrestlokalernas och cellernas utformning är densamma som beskrivs i protokollet från inspektionen 2012. Lokalerna gav överlag fortfarande ett slitet intryck. Det noterades även att det i samtliga celler saknas möjlighet att reglera ljusinflödet, samt att personal framförde att städningen inte fungerar tillfredsställande.

Bemanning och kompetens

De huvudsakliga arbetsuppgifterna för arrestpersonalen är tillsyn av gripna och omhändertagna personer. Merparten av arrestpersonalen är timanställd men vissa har schemalagd arbetstid. Dagtid utgörs bemanningen av en arrestvakt. Under helger finns det alltid en arrestvakt i tjänst. Nattetid ringer man in en arrestvakt om behov uppstår, och inställelsetiden är då oftast 30–40 minuter. Polispersonal utför bevakning och tillsyn av frihetsberövade i avvaktan på att arrestpersonal anländer. En arrestvakt får inte öppna en celldörr på egen hand, utan får då hjälp av polispersonal (arresten är belägen i nära anslutning till läns-kommunikationscentralen och vakthavande befäl).

Polisen ansvarar för utbildningen av arrestpersonalen. Utbildningen är på två dagar och omfattar bl.a. juridik, akutsjukvård, etik och självskydd. Förutsättningen för att få arbeta som arrestvakt är att man har gått hela arrestvaksutbildningen. Arrestpersonalen är obehäpnad och bär larm. På en vägg i arrestvaktens utrymme finns en instruktion uppsatt där bl.a. arrestpersonalens arbetsuppgifter framgår.

Synpunkter från personal och intagna

Vid samtal med arrestpersonal framkom att behov finns av en påbyggnadsutbildning utöver den grundläggande arrestvaksutbildningen. Intagna framförde att de blev bra bemötta av personalen.

Ankomsten till arresten

Förmansprövning m.m.

Frihetsberövade förs till det kameraövervakade arrestintaget för inskrivning. Förmansprövningen görs på plats i arresten av vakthavande befäl. Den som är vakthavande befäl i Västerås gör även förmansprövningar på distans via telefon avseende frihetsberövade som förts till arresterna i Sala, Köping och Fagersta där behörigt befäl saknas.

Ungdomar som omhändertagits med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) placeras oftast i ett kontorsrum eller på en bänk i arresten i avvaktan på transport till ett LVU-hem. Personer omhändertagna med stöd av lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) kan bli kvar i arresten i upp till två dygn. I avvaktan på transport till ett LVM-hem placeras de i en anhållningscell. Personer som är förvarstagna enligt utlänningslagen ska i normalfallet placeras direkt i häkte eller i Migrationsverkets utlänningsförvar.

Avvisitering

Det finns två kameraövervakade avvisiteringsplatser i arrestintaget. Avvisiteringen genomförs av en polispatrull med bistånd av arrestpersonal. Frihetsberövade kvinnor avvisiteras av kvinnlig personal i en cell.

Inskrivning

I samband med inskrivningen gör polispatrullen en säkerhetsbedömning av den frihetsberövade som dokumenteras på en särskild blankett.

Säkerhetsbedömningen omfattar bl.a. tecken på psykisk ohälsa och suicidrisk.

Dubbelbeläggning eller mer av celler

Vid större evenemang som bilträffen Power Meet förekommer det att upp till fyra personer läggs in för tillnyktring i samma cell. Kvinnor och män sätts dock inte in i samma cell. Det är endast personer omhändertagna med stöd av LOB som förs till arresten under Power Meet. Personer som frihetsberövats av andra anledningar förs till andra arrester. Enligt polisen bistår Kriminalvårdens personal polisen i arresten under evenemanget.

Det förekommer att tillnyktringsceller dubbelbeläggs även under veckoslut, men det är sällsynt.

Tillsyn

Tillsyn av gripna och omhändertagna sker normalt genom en mindre lucka på celldörren. Det är vakthavande befäl som beslutar om tillsynsfrekvensen. Normalt sker tillsyn var femtonde minut för gripna och omhändertagna. Tillsynen dokumenteras på ett tillsynsblad som sätts upp på utsidan av celldörren.

Vid den översiktliga granskningen av tillsynsblad över personer omhändertagna för berusning kom det i flera fall fram att det under flera timmars tid saknades notering om status, t.ex. om den intagne sover eller sitter upp.

Överlämning till Kriminalvården

I samband med att en intagen blir anhållen sker en överlämning till Kriminalvården för en ny inskrivning. Vid överlämnandet informerar vakthavande befäl hos polisen Kriminalvården om bl.a. den intagnes hälsotillstånd, våldsbenägenhet, brottsmisstanke och ålagda restriktioner.

Synpunkter från intagna

En intagen framförde att hon i samband med avvisiteringen blivit nedslängd i en säng på ett sätt som hon beskrev som ”brutalt”. Avvisiteringen genomfördes i en cell av två kvinnor.

Information om rättigheter m.m.

Information till gripna

Polismyndighetens informationsblad från 2015 (Information till misstänkta och frihetsberövade) om intagnas rättigheter ska, enligt polisledningen, delas ut till gripna i samband med att de tas in i arresten. Informationsbladet finns på 42 språk och förvaras i en pärm i arresten.

Information till anhållna

I samband med att en frihetsberövad blir anhållen och belagd med restriktioner ska polisens utredare överlämna ett skriftligt beslut om restriktioner till den anhållne.

Information till omhändertagna

Skriftlig information lämnas inte till personer som är omhändertagna med stöd av LOB.

Underrättelse till närstående

Det är utredaren som vanligtvis ska underrätta närstående om frihetsberövandet vid misstanke om brott. Något klart besked om frihetsberövade rutinmässigt tillfrågas om närstående ska underrättas kunde inte lämnas vid inspektionstillfället.

När ungdomar mellan 15 och 18 år frihetsberövats kontaktar vakthavande befäl vårdnadshavare och/eller socialtjänsten. Inga ungdomar sätts in arrest om det inte är helt nödvändigt. De får oftast vänta, under bevakning, i ett kontorsrum eller på en bänk i arrestintaget. Enligt polisen är socialtjänsten inte alltid behjälplig när ungdomar frihetsberövats.

Dokumentation

Vid granskningen av arrestant- och tillsynsblad över gripna visade det sig att det inte fanns någon notering om att intagna informerats om sina rättigheter eller tillfrågats om närstående ska underrättas om frihetsberövandet.

Se vidare under rubrik Övrigt.

Synpunkter från intagna

Vid samtal med två intagna kom det fram att de inte fått skriftlig information om sina rättigheter. En intagen uppgav att han inte blivit tillfrågad om han ville att närstående skulle underrättas om frihetsberövandet.

Hälso- och sjukvård

Polisen har hälso- och sjukvårdsansvar för gripna och omhändertagna. Om frågor kring den intagnes hälsotillstånd uppstår är det vakthavande befäl som beslutar om läkare tillkallas eller om den frihetsberövade personen ska föras till sjukhus. Det förekommer att polisen åker hem till intagna för att hämta läkemedel. Det är vakthavande befäl som beslutar om medhavda receptbelagda läkemedel ska delas ut.

Kriminalvården har hälso- och sjukvårdsansvar för anhållna. När en anhållen förs till sjukhus är det dock polisen som ansvarar för bevakningen av den anhållne.

Enligt polisen är läkemedelshanteringen ett bekymmer när ”avancerade” läkemedel påträffas hos berusade och/eller drogpåverkade personer som förts till arresten. Denna kategori av frihetsberövade är ofta svåra att prata med och

inställningen hos de vakthavande befälen är att de ska föras till sjukhus. Man undviker att sätta psykiskt sjuka och skadade personer i arrest.

Samtal med Kriminalvården

I samtal med företrädare för Kriminalvården upplystes bl.a. att arrestens anhållningsdel bemannas av Kriminalvårdens personal sedan häkteslokalerna stängdes. Förvaring av anhållna personer i anhållningscellerna i arresten ses som en nödlösning.

I samband med att en anhållen person skrivs in i häktet genomförs en ny avvisitering och inskrivning av Kriminalvården, som bl.a. innebär att den intagne tillfrågas om hälsotillstånd och genomgår en suicidscreening. Kriminalvården informerar den intagna bl.a. om dagliga rutiner. Tillsyn av intagna efter bestämda tidsintervaller, t.ex. varje timme, görs enbart i de fall där Kriminalvårdens vakthavande befäl beslutat om utökad tillsyn. Det är enbart vid utökad tillsyn som särskilda tillsynsblad används för notering av den intagnes status. Anhållna ges möjlighet till utomhusvistelse på häktets tak.

En mer utförlig redogörelse av iakttagelser rörande Kriminalvården finns i protokollet från inspektionen av häktet Västerås (dnr 6446-2015).

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för iakttagelser m.m. från inspektionen.

Polisen anförde bl.a. följande.

Organisation

Samarbetet med Kriminalvården fungerar bra. Häkteschefen har varit tydlig med att Kriminalvården har hela ansvaret för anhållna vilket är en stor lättnad för polisen. Polisen anser att det skulle vara fördelaktigt om Kriminalvården även ansvarade för personer som omhändertagits på grund av berusning. Avtalet mellan myndigheterna har funnits i många år och har fungerat bra.

Information till frihetsberövade

All personal har informerats om att informationsbladet om rättigheter samt skriftlig information om restriktioner ska lämnas till intagna. Informationsbladet ska delas ut av polispatrullen i samband med inskrivningen. Det är utredaren som delar ut ett skriftligt beslut om restriktioner. Ingen notering görs om att detta har gjorts. Inte heller görs någon notering om att frihetsberövade tillfrågats om närstående ska underrättas om frihetsberövandet. Polisledningen kommer att tydliggöra för personalen vem som ska göra vad.

Celler och materiella förhållanden

I Polismyndighetens kartläggning av arrestverksamheten framgår att arrester ska städas även under helger. Detta görs inte i flera av polisregionens arrester. Polismyndighetens lokalförsörjningsenhet har ansvar för att materiella brister i

celler åtgärdas. Några celler har renoverats nyligen och samtliga celldörrar kommer att bytas ut.

Hälso- och sjukvård

Samtliga arrestvakter har sjukvårdsutbildning. Om det finns tecken på att den intagnes hälsotillstånd försämrats kontaktar arrestpersonalen vakthavande befäl. Det finns en muntlig arbetsorder om att diabetiker som är påverkade och psykiskt sjuka personer ska föras till sjukhus. Diabetiker som det går att föra ett samtal med och som inte är påverkade kan dock sättas in i arrest.

Övrigt

Vid telefonsamtal den 15 december 2015 med vakthavande befälet, kommissarien Johan Lindevret, och chefen för utredningsjouren, inspektören Peter Eriksson, framkom följande. Man saknar en särskild rutin för var notering ska göras när frihetsberövade tilldelats informationsbladet om rättigheter och att de tillfrågats om närstående ska underrättas. Personer som omhändertagits på grund av berusning tillfrågas oftast inte om de vill att närstående ska underrättas om frihetsberövandet. Det finns inte heller någon rutin för att dokumentera när ett skriftligt beslut om restriktioner lämnats till den frihetsberövade. Att detta har gjorts kan ibland dokumenteras i en tjänsteanteckning eller i ärendets dagboksblad. Det förekommer även att ingen notering görs.

Vid protokollet

Elisabeth Sjöblom

Justeras den 8/4 2016

Lars Olsson

Uttalande

Jag har tagit del av protokollet, som föranleder följande uttalanden från min sida.

Information till intagna

I ett beslut i ett initiativärende om information om rättigheter och verkställighetens innebörd till intagna i polisarrest den 18 juni 2014 (JO 2014/15 s. 104, dnr 2572-2013) betonade jag bl.a. angelägenheten av att det införs rutiner som innebär att intagna får del av information om sina rättigheter och verkställighetens innebörd på ett rättssäkert sätt. I detta ligger bl.a. att personer som är frihetsberövade, oavsett grunden för frihetsberövandet, får tillgång till information om sina rättigheter, också i skriftlig form, på ett språk som de förstår, i så nära anslutning till frihetsberövandet som möjligt.

Vid inspektionen har anhållna intagna uppgett att de inte fått skriftlig information om sina rättigheter från polisen. Det har vidare kommit fram att polisen inte heller har en rutin för att dokumentera om sådan information har lämnats till de intagna eller inte.

Jag kan konstatera att arrestverksamheten i Västerås har sådana brister i rutinerna för informationsöverlämning till frihetsberövade som föranledde det ovan nämnda initiativärendet.

Jag har noterat att Polismyndigheten har utfärdat nya föreskrifter och allmänna råd om polisarrest, vilka trätt i kraft den 1 november 2015 (PMFS 2015:7, FAP 102-1). I de nya föreskrifterna anges bl.a. att den intagne som huvudregel ska få skriftlig information om sina rättigheter och skyldigheter samt att det ska dokumenteras att informationen har lämnats (1 kap. 4 §). Det framgår alltså numera uttryckligen av Polismyndighetens föreskrifter hur information till intagna ska hanteras. Det är därför inte godtagbart att det för arresten i Västerås saknas rutiner som säkerställer att föreskrifterna efterlevs. Jag vill också framhålla vikten av att den personal som arbetar med frihetsberövade informeras om de nya föreskrifterna och får utbildning om de bestämmelser som gäller i fråga om den som är intagen i en polisarrest.

Jag avser att fortsätta följa upp Polismyndighetens åtgärder för att säkerställa att intagna i arrest informeras om sina rättigheter och verkställighetens innebörd vid inspektioner av arrester under 2016.

Underrättelse till närstående

Vid inspektionen har även kommit fram att intagna, liksom vid inspektionen 2012, inte alltid tillfrågas om de vill att närstående ska underrättas om frihetsberövandet. Det saknas även en rutin för att dokumentera om frågan om underrättelse har ställts eller inte. Jag vill därför erinra om de skyldigheter som gäller i fråga om underrättelse till intagnas närstående (jfr 24 kap. 21 a § rättegångsbalken, 17 a § polislagen och 3 § häktesförordningen samt bl.a. ärendena JO 2012/13 s. 165, dnr 3682-2011, och JO 2013/14 s. 222, dnr 2239-

2012). Det finns också i fråga om underrättelser till närstående anledning att erinra om Polismyndighetens nya föreskrifter.

Tillsyn

Det framgår vidare av protokollet att det i flera fall och för perioder av flera timmar saknas notering om den intagnes status, t.ex. om denne sover eller är vaken. Att information av det slaget dokumenteras är en förutsättning för att man i efterhand ska kunna granska om något särskilt har inträffat under den intagnes vistelse i arresten och hur situationen i så fall har hanterats. Sådan information är också av vikt för personalen vid tillsynen av den intagne. Jag utgår från att det inrättas en rutin för en mer noggrann dokumentation av de intagnas status (jfr JO:s ärende 6291-2014).

I övrigt föranleder protokollet inte några uttalanden från min sida.

Cecilia Renfors

2016-04-12

Sändlista:

Polismyndigheten, polisregion Mitt, regionpolischefen

Polismyndigheten, polisregion Mitt, polisområdeschefen och
arrestföreståndaren i Västerås

Polismyndigheten, Nationella Operativa Avdelningen, utvecklingscentrum Öst

Polismyndigheten, Rättsavdelningen

Kriminalvården, huvudkontoret

Kriminalvården, region Mitt

Kriminalvården, häktet Västerås